

så vigtigt, de styrer i vid udstrækning bogens behandling af økonomiske reformer, demokratisering og relationerne til de internationale omgivelser mv. Forfatterne har ikke haft intentioner om et teoretisk opgør med nogle af de grundsynspunkter, der har været udbredte i transitionslitteraturen. Men de synes nok at konkludere på linje med de allerseneste års „revisionisme“, hvor også IMF og Verdensbanken har indset, at opbygningen af især *offentlige* institutioner er en uomgængelig nødvendighed for en vellykket transition, både politisk og økonomisk. Bogen er klart struktureret, velskrevet og stort set ikke skæmmet af den grasserende transitologiske jargon. *The Baltic States after Independence* kan varmt anbefales som et bidrag til transitionslitteraturen og til læsere, der ønsker en bred samfundsvidenskabelig indføring til den baltiske udvikling.

Jens-Jørgen Jensen
Institut for Statskundskab
Syddansk Universitet

Anders Neergaard og Ylva Stubbergaard (red.), *Politiskt inflytande*, Lund: Studentlitteratur, 2000, 227 s., Skr. 283,00.

De fleste samfundsforskere, skriver sociologen Neergaard og politologen Stubbergaard, begge Lunds Universitet, er enige om at der omkring 1970'erne skete en omfattende strukturel samfundsforandring. Man kan være uenig om, hvad man skal kalde den type samfund, som er opstået i den vestlige verden efter 1970'erne, men der er for redaktørerne ingen tvivl om, at den har fundet sted og at den vil sætte nye betingelser for indholdet i og karakteren af den politiske kamp.

Antologien har til hensigt at få læserne til at blive inspireret til at diskutere forskellige politiske ændringer, der er et led i denne samfundsændring. Den giver sig ikke ud for at være en udtømmende beskrivelse af forandringerne, men vil kaste nogle strejflys over nye politikformer. Man kan for hele antologien sige det samme, som den ene redaktør Anders Neergaard siger om sin artikel: Den „kan ... ses mer som en reflektion över en frågeställning än som frågeställningens svar“ (s. 159).

På tværs af artiklerne kan man finde argumenter for to typer af forandringer: For det første tesen om nationalstatens forandrede placering. Overnationale politiske organer som EU og ændringer på regionalt eller lokalt niveau indebærer, at nationalstaten ikke længere er en så betydningsfuld arena for politikken som tidligere. For det andet er der opstået nye politiske aktører og politikformer. Her er det navnlig de nye sociale bevægelser, der er interessante, men antologien indeholder også artikler, der handler om arbejderbevægelsen, som eksponent for en af de gamle sociale bevægelser. Desuden omtales nye former for deltagelse som medlemskab af brugerbestyrelser eller forbrugerboycott.

De forskellige perspektiver udfoldes i varierende grad i artiklerne. Ylva Stubbergaard skriver om politisk deltagelse i forhold til teorien om medborger-

så vigtigt, de styrer i vid udstrækning bogens behandling af økonomiske reformer, demokratisering og relationerne til de internationale omgivelser mv. Forfatterne har ikke haft intentioner om et teoretisk opgør med nogle af de grundsynspunkter, der har været udbredte i transitionslitteraturen. Men de synes nok at konkludere på linje med de allerseneste års „revisionisme“, hvor også IMF og Verdensbanken har indset, at opbygningen af især *offentlige* institutioner er en uomgængelig nødvendighed for en vellykket transition, både politisk og økonomisk. Bogen er klart struktureret, velskrevet og stort set ikke skæmmet af den grasserende transitologiske jargon. *The Baltic States after Independence* kan varmt anbefales som et bidrag til transitionslitteraturen og til læsere, der ønsker en bred samfundsvidenskabelig indføring til den baltiske udvikling.

Jens-Jørgen Jensen
Institut for Statskundskab
Syddansk Universitet

Anders Neergaard og Ylva Stubbergaard (red.), *Politiskt inflytande*, Lund: Studentlitteratur, 2000, 227 s., Skr. 283,00.

De fleste samfundsforskere, skriver sociologen Neergaard og politologen Stubbergaard, begge Lunds Universitet, er enige om at der omkring 1970'erne skete en omfattende strukturel samfundsforandring. Man kan være uenig om, hvad man skal kalde den type samfund, som er opstået i den vestlige verden efter 1970'erne, men der er for redaktørerne ingen tvivl om, at den har fundet sted og at den vil sætte nye betingelser for indholdet i og karakteren af den politiske kamp.

Antologien har til hensigt at få læserne til at blive inspireret til at diskutere forskellige politiske ændringer, der er et led i denne samfundsændring. Den giver sig ikke ud for at være en udtømmende beskrivelse af forandringerne, men vil kaste nogle strejflys over nye politikformer. Man kan for hele antologien sige det samme, som den ene redaktør Anders Neergaard siger om sin artikel: Den „kan ... ses mer som en reflektion över en frågeställning än som frågeställningens svar“ (s. 159).

På tværs af artiklerne kan man finde argumenter for to typer af forandringer: For det første tesen om nationalstatens forandrede placering. Overnationale politiske organer som EU og ændringer på regionalt eller lokalt niveau indebærer, at nationalstaten ikke længere er en så betydningsfuld arena for politikken som tidligere. For det andet er der opstået nye politiske aktører og politikformer. Her er det navnlig de nye sociale bevægelser, der er interessante, men antologien indeholder også artikler, der handler om arbejderbevægelsen, som eksponent for en af de gamle sociale bevægelser. Desuden omtales nye former for deltagelse som medlemskab af brugerbestyrelser eller forbrugerboy-cott.

De forskellige perspektiver udfoldes i varierende grad i artiklerne. Ylva Stubbergaard skriver om politisk deltagelse i forhold til teorien om medborger-

skab og civilt samfund; Peo Hansen om vanskeligheden ved at etablere en kulturel identitet i EU; Peter Bogason om demokratiets og hele politikforståelsens ændring i lyset af nye indflydelses- og styringsformer; Drude Dahlerup om rødstrømpernes forandringsstrategi og dannelsen af kvindehuse; Pia Forsberg om ændringer i korporativismen; Mats Benner om sammenhængen mellem kapitalakkumulationens betingelser og LOs strategier; Anders Neergaard om globaliseringens og individualiseringen betydning for fagforeningerne og Håkan Thörn skriver om miljøbevægelsen.

Der er altså væsentlig variation i emner og i forfatterens udgangspunkt. Der er ikke noget fælles begrebsapparat eller approach, men et ønske om at sætte nogle spørgsmålstejn ved udviklingen og foreslå forskningstemaer. Mange af artiklerne er desuden bearbejdede af tekster, som de pågældende forfattere tidligere har publiceret. Det er derfor ikke en bog, man behøver at læse fra start til slut. Den opfordrer i stedet til at shoppe efter de mest indbydende og interessante artikler.

Anders Neergaards artikel om fagforeningsbevægelsen diskuterer fagforeningsbevægelsens dannelse og udvikling og problematiserer i hvilken grad fagforeningsbevægelsen er i stand til at forny sig i lyset af nye identitetsformer og globalisering. (Han diskuterer dog ikke om fagforeningerne overhovedet kan betegnes som en bevægelse i nutiden). Neergaard argumenterer for at fagforeningsbevægelsen var et barn af 1900-tallet, men har gået mod den almindelige opfattelse om at fagforeningerne var tæt knyttet til nationalstatens udvikling. Fagforeningsbevægelsen var i sin oprindelse international og det var først gennem arbejderbevægelsens nære samarbejde med staten fra 1930'erne at koblingen nation og bevægelse fandt sted, ikke mindst gennem det korporative samarbejde i efterkrigstiden. Den oprindelige fagforeningsbevægelse kombinerede arbejderkollektivet med den politiske kamp. Neergaard viser at begge dele udfordres. Det homogene arbejderkollektiv bestående af „den blonda svenska arbetaren“ (s. 171) er blevet heterogent gennem kvinders og etniske minoriteters indtrængen på arbejdsmarkedet. Der er blandt andet opstået en organisation „Fackligt aktiva Invandrare“ som vil åbne fagforeningerne for indvandrere. Det kræver et nyt projekt som kan omfatte andre sociale identiteter end klasse. Samtidig har globaliseringen medført at den faglige kamp udkæmpes på flere, nye og diffuse arenaer blandt andet inden for EU. Kan fagforeningerne klare disse nye udfordringer? Neergaard konkluderer at det endnu er for tidligt af afskrive en af 1900 tallets mest betydningsfulde aktører og at forskellige former for visionære projekter inden for fagforeningerne måske kan bidrage til en vitalisering.

EU og kulturel identitet er emnet for Hansens ætsende analyse af EU's forsøg på at etablere en europæisk (dvs. EU) identitet. Ideen er, at EU skal fremstå mindre som en teknokratisk, økonomisk organisation og mere som et kulturelt fællesskab. Hansen argumenterer for, at den kulturelle identitet blandt andet medfører eksklusion af etniske minoriteter (kan man være sort og europæer?) og han stiller også alvorlige spørgsmålstejn ved om man overhovedet kan tale om fælleseuropæiske rødder eller en fælles historisk kulturarv. Udformningen af et EU medborgerskab kunne måske ses som et element i dannel-

sen af en identitet, men Hansen viser, at der snarere end etablering af en trans-etnisk og post-national identitet sker det, at de politiske og sociale rettigheder marginaliseres inden for EU. Hansen øjner et (lille?) håb i sociale bevægelser eksemplificeret ved den franske strejkebølge i 1995-1996. Disse strejker rummede mange forskellige grupper og viser iflg. Hansen, hvorledes medborgerskabets sociale dimension rummer et enormt mobiliserende potentiale for fremvæksten af inklusive kollektive identiteter.

Disse kortfattede referater af to af antologiens artikler viser, hvorledes forfatterne er interesseret i at skabe debatter og se politikken i et nyt perspektiv, hvor man kombinerer analyser af statsborgerskab med diskussionen af nye politikformer lige fra sociale bevægelser over politiske forbrugere til hverdagsmagere. Tesen er, at samfundsmæssige processer som individualisering og globalisering skaber behovet for et nyt politikbegreb. Kun antydningssvis problematiseres karakteren af de to processer i enkelte artikler (blandt andet hos Thörn), og der er heller ingen enkle konklusioner om de politiske forandringer. Bogen er derfor læst som en række debatskabende inspirationer. Udkommet på Studentlitteratur må den være tænkt som en lærebog, men det er en af den slags lærebøger som vil kræve en del supplerende materiale.

Peter Gundelach
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

Bjørn Erik Rasch, *Demokrati - ideer og organisering*, Bergen: Fagbokforlaget, 2000, 173 s., Nkr. 228,00.

En demokratisk styreform er ikke altid det bedste valg, når det gælder om at træffe beslutninger. Hensyn til faglig kompetence eller effektivitet kan for eksempel være vigtigere. Demokratiske procedurer er ikke et mål i sig selv. Men, hævder Rasch, demokratiet er et instrument, der bedre end andre kendte styringsmekanismer sikrer respekten for grundlæggende værdier som frihed og retfærdighed.

Forfatteren vælger et schumpeteriansk udgangspunkt for sin analyse. Demokratiske staters centrale kendetegn er åben konkurrence om reelle politiske magtpositioner. I kapitel 2 („Demokrati uten folkevilje“) argumenteres frygtløst mod forskellige opfattelser af demokrati som realisering af folkeviljen, der måske slet ikke findes. I stedet fremholdes Schumpeters konkurrence-demokrati som et bedre fundament. Hvis konkurrencen fungerer, vil den nemlig bidrage til at give landet den bedst mulige ledelse. Da lederne endvidere må forsvare positionerne gennem valg, vil de være tilbøjelige til at handle på måder, der ikke vækker stor folkelig modstand.

Som Rasch nævner, har vælgerne ifølge Schumpeter ikke udviklede, klare og entydige præferencer, der kan danne grundlag for en ægte folke- eller flertalsvilje. Men i nyere teori om kollektive beslutninger opfattes aktørerne, herunder